

ש מעתא עמיקתא

גליון רמ"ג / פרי מקץ - חנוכה / ה'תשע"ו
קהילת "חניכי הישיבות", רמת ב'

האם מבטלים ת"ת להדליק נ"ח בזמן

א. זמן הדלקת נ"ח. ב. איסור ללמוד משעת חיוב ההדלקה. ג. מצוה בו יותר מבשלוחו. ד. לבטל ת"ת לקיים מעלה במצוה.

א. זמן הדלקת נ"ח

איאתא בשבת (כג.) והשאתא דאמרין הדלקה עושה מצוה, הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה ולא כלום. והובא ברי"ק (י.) וברא"ש (פ"ב סי' ע"ז). וז"כ הרמב"ם (פ"ב מהל' חנוכה ה"ט) - נר חנוכה שהדליקו חרש שוטה וקטן או גוי לא עשה כלום, עד שידליקו מי שהוא חייב בהדלקה. וכן סתם הטור (סי' תרע"ה) וכתב - ולא ידליקנה חרש שוטה וקטן.

אולם בב"י שם הביא דעת בעל העיטור (הל' חנוכה ס"ק) דאם הגיע הקטן לחינוך מותר שידליק נר חנוכה, והכל תלוי במנהג, כדאמרין בירושלמי דמגילה (פ"ב ה"ח) מכאן והילך התקינו שיהיו קטנים קורין לרבים. ולכאורה הראשונים כאן אזלי לשיטתם גבי קריאת המגילה. דתנן במגילה (ט"ז) הכל כשרוי לקרא את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן, ור' יהודה מכשיר בקטן. וכתב הטור (א"ח סי' תרפ"ט) - חרש שוטה וקטן אפי' הגיע לחינוך אינם מוציאין אותם ידי חובתם. והנהגה כמכשיר בקטן כיון שהגיע לחינוך, ובעל העיטור (הל' מגילה ק"ב ע"ג ד"ה פ"ג) פסק כוותיה. וא"א הרא"ש ז"ל הביא המשנה בצורתה וא"כ דעתו לפסוק כתנא קמא. וז"כ בה"ג (הל' מגילה סי' ע"ז). וכתב הב"י שם שגיראת שאף דעת הרמב"ם (פ"ב והרמב"ם פ"א מהל' מגילה ה"ב) לפסוק כת"ק. ועיניו ברמב"ם פ"ג מהל' חנוכה ה"ד שכתב - כל שחייב בקריאת המגילה חייב בהדלקת נר חנוכה.

אלא הדמחבר בהל' חנוכה (סי' תרע"ה ס"ג) הביא את שתי הדעות וכתב - הנה מדליק נר חנוכה שאף היא חייבת בה, אבל אם הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה כלום, ואע"פ שהניחה גדול. ויש מי שאומר בקטן שהגיע לחינוך מותר. ואילו בהל' מגילה (סי' תרפ"ט ס"ב) סתם וכתב - אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא יצא ידי חובתו, והוא שישמע מפי מי שהוא חייב בקריאתה, לפיכך אם היה הקורא חרש או קטן או שוטה השומע ממנו לא יצא.

ואכן במג"א (סי' תרפ"ט ס"ק ז') כתב דדברי המחבר צ"ע, דבסי' תרע"ה פסק כדברי בעל העיטור שמכשיר בקטן, והכא סתם ופסק כדעת האחרים. ודיוקן לחלק בזה בין מגילה לנר חנוכה.

[ועיניו לדבריו בסי' תרע"ה ס"ק ז', ושם כתב ד"א דנשים אינם מוציאין את האנשים יד"ח, מפני דלא דמי לנר חנוכה, דשאני מגילה דהוי כמו קריאת התורה (פ"ב ריש הל' מגילה פ"ג) ופסולה מפני כבוד הציבור, ולכן אפי' ליחיד אינה מוציאה דלא פלוג (וא"ס בבאבארי ל"א א).]

וביאר הפמ"ג (א"א סי' ד') דברי המג"א (שכתב דבסי' תרע"ה פסק המחבר בעל העיטור), דאע"ג דבסי' תרע"ה הביא המחבר דעת בעל העיטור בשם י"א, ודרכו לפסוק הלכה כדעה הראשונה שהביא בסתם. היינו דוקא שמפורש בדעה הראשונה לחיפ' מדעת היר"א, משא"כ שם שהתקין בדעה הראשונה בהג' בסי' בשבת, וי"א דהוא בעל העיטור מפרש דבלא הגיע לחינוך איירי. ובהא הלכה כ"א, וכנראה בב"י דלא הביא דעת החולקת על בעל העיטור.

הלבושי שרד ביאר כוונת המג"א, דבסי' תרע"ה הביא עכ"פ הובי דעת המכשיר, וכאן הביא רק דעת הפוסל. אי"נ דבב"י בסי' תרע"ה נראה דמכסחי לדעת בעל העיטור.

ובמחצית השקל ביאר דבריו הלבושי שרד בפי' הראשון, דלשון פוסק דאמר המג"א לא דוק, אדרבה נראה שם שפוסק כדעת האוסרים דהביא ברייתם בראשונה, וידוע ודרכו של הרב בי' בשי"ע דהדעה הראשונה שהביא בשי"ע היא העיקרית בענין. אלא עיקר קושית המג"א דשם הביא בי' דעות וכאן הביא רק דעת האוסרים.

והפמ"ג (סי' תרע"ה ס"ק ג') ביאר דבעל העיטור בהל' חנוכה אזיל לעטמיה בהל' מגילה. וביאר דאע"פ שהמחבר גבי מגילה לא הוזכר דעתו, בריאה בהל' חנוכה, וצ"ע שאפשר דאפי' מאן דפליג ההם מודה בכא, משום דנר חנוכה קילא. ומ"מ כתב דנראה שאין לסמוך עליו בזה, דבמקומה הגמ' בשבת אישה ודאי מדליקה וכו' ולא חילקה בס"ל דלא שאני הכא סתם כלום ויש המואב במחבר (דס"ל למחבר עיקר כדעה קמיתא).

והמשנ"ב כתב בסי' תרע"ה (ס"ק י"ג) דלפי מה שסתם המחבר בסי' תרפ"ט א"ב משמע דלמעשה אין לסמוך שיהיה הקטן יכול להוציא בהדלקתו לגדולים.

ובסי' תרפ"ט (סי' ט) כתב - הנה לעיל בסי' תרע"ה ס"ג הביא המחבר שרש"י שם במכשיר בקטן שהגיע לחינוך שיכול להוציא אחרים בהדלקתו, וה"ה לענין קריאת המגילה. ועיניו בעיקר דינים שכתב בסתם, ודאי דבמקום הדחק שאין אנשים בקיאים במקרא מגילה יכול להוציאם קטן שהגיע לחינוך.

ומצינו דאף פוסקי ספרד נה' ברית המחבר, דערך השולחן (סי' תרע"ה ס"ק ז') כתב דלפי מ"ש הרב בית דוד סי' ת"ט וסי' תמ"א דלא קרי"מ בסתם אלא כותב הדבר שחולקת עליו בפרוש, אבל אם נקט לשון הש"ס בסתם ואח"כ כתב וי"א וכו', דעתו לפסוק כ"א ע"ש, ה"נ דעת מרן לפסוק כ"א דקטן שהגיע לחינוך מותר.

והחוקק אחריו הובחי צדק (ח"א סי' ס"א) דנשאל בענין הדלקת נרות בבית הכנסת ע"י קטן בן י"ב, והשיב דאין אכא דמורן סמכין, וקיים שהגיע לחינוך יכול להוציא, וכמ"ש ערך השולחן דבין סברת מרן, וכיון דאפי' בבית יכול להוציא אחרים כ"ש דיכול הדליק בהכנסתו, דהיא משום פרסומא ניסא ולא חובה.

אולם היר"מ פ"ב חביב (קל' ג' ס"ק) כתב דחיונין למורן בספרו הקצר דכתב בסי' תרע"ה הדליק חשו"י לא עשה כלום ואע"פ שהניחה גדול, ויש מי שאומר בקטן שהגיע לחינוך מותר עכ"ל, וכבר נודע דרכו של מרן דדעתו לקבל סכסכא שכתב סתם, ומ"ש ויש מי שאומר היינו לומר דאם הוא שעת הדחק סומכין על היחיד. ומה שגבי מגילה לא כתב מרן דעת הי"א, הוא משום דלא הוצרך לזמנו לנו סברא זו וקטן עלית בשעת הדחק, ומשום על מ"ש

העולה לדינא דברא"י שהמנהג אהר"ל בהדליק בפרסום וכעיקר הדין בזמן השי"ס, נוהגים לבטל ת"ת אפילו דרבים כדי לקיים המצוה בזמנה. אולם בחו"ל אין מבטלין ת"ת עבור זה.

העולה לדינא דברא"י שהמנהג אהר"ל בהדליק בפרסום וכעיקר הדין בזמן השי"ס, נוהגים לבטל ת"ת אפילו דרבים כדי לקיים המצוה בזמנה. אולם בחו"ל אין מבטלין ת"ת עבור זה.

האם אפשר לצאת יד"ח הדלקת נ"ח ע"י קטן שהגיע לחינוך

איאתא בשבת (כג.) והשאתא דאמרין הדלקה עושה מצוה, הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה ולא כלום. והובא ברי"ק (י.) וברא"ש (פ"ב סי' ע"ז). וז"כ הרמב"ם (פ"ב מהל' חנוכה ה"ט) - נר חנוכה שהדליקו חרש שוטה וקטן או גוי לא עשה כלום, עד שידליקו מי שהוא חייב בהדלקה. וכן סתם הטור (סי' תרע"ה) וכתב - ולא ידליקנה חרש שוטה וקטן.

אולם בב"י שם הביא דעת בעל העיטור (הל' חנוכה ס"ק) דאם הגיע הקטן לחינוך מותר שידליק נר חנוכה, והכל תלוי במנהג, כדאמרין בירושלמי דמגילה (פ"ב ה"ח) מכאן והילך התקינו שיהיו קטנים קורין לרבים. ולכאורה הראשונים כאן אזלי לשיטתם גבי קריאת המגילה. דתנן במגילה (ט"ז) הכל כשרוי לקרא את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן, ור' יהודה מכשיר בקטן. וכתב הטור (א"ח סי' תרפ"ט) - חרש שוטה וקטן אפי' הגיע לחינוך אינם מוציאין אותם ידי חובתם. והנהגה כמכשיר בקטן כיון שהגיע לחינוך, ובעל העיטור (הל' מגילה ק"ב ע"ג ד"ה פ"ג) פסק כוותיה. וא"א הרא"ש ז"ל הביא המשנה בצורתה וא"כ דעתו לפסוק כתנא קמא. וז"כ בה"ג (הל' מגילה סי' ע"ז). וכתב הב"י שם שגיראת שאף דעת הרמב"ם (פ"ב והרמב"ם פ"א מהל' מגילה ה"ב) לפסוק כת"ק. ועיניו ברמב"ם פ"ג מהל' חנוכה ה"ד שכתב - כל שחייב בקריאת המגילה חייב בהדלקת נר חנוכה.

אלא הדמחבר בהל' חנוכה (סי' תרע"ה ס"ג) הביא את שתי הדעות וכתב - הנה מדליק נר חנוכה שאף היא חייבת בה, אבל אם הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה כלום, ואע"פ שהניחה גדול. ויש מי שאומר בקטן שהגיע לחינוך מותר. ואילו בהל' מגילה (סי' תרפ"ט ס"ב) סתם וכתב - אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא יצא ידי חובתו, והוא שישמע מפי מי שהוא חייב בקריאתה, לפיכך אם היה הקורא חרש או קטן או שוטה השומע ממנו לא יצא.

ואכן במג"א (סי' תרפ"ט ס"ק ז') כתב דדברי המחבר צ"ע, דבסי' תרע"ה פסק כדברי בעל העיטור שמכשיר בקטן, והכא סתם ופסק כדעת האחרים. ודיוקן לחלק בזה בין מגילה לנר חנוכה.

[ועיניו לדבריו בסי' תרע"ה ס"ק ז', ושם כתב ד"א דנשים אינם מוציאין את האנשים יד"ח, מפני דלא דמי לנר חנוכה, דשאני מגילה דהוי כמו קריאת התורה (פ"ב ריש הל' מגילה פ"ג) ופסולה מפני כבוד הציבור, ולכן אפי' ליחיד אינה מוציאה דלא פלוג (וא"ס בבאבארי ל"א א).]

וביאר הפמ"ג (א"א סי' ד') דברי המג"א (שכתב דבסי' תרע"ה פסק המחבר בעל העיטור), דאע"ג דבסי' תרע"ה הביא המחבר דעת בעל העיטור בשם י"א, ודרכו לפסוק הלכה כדעה הראשונה שהביא בסתם. היינו דוקא שמפורש בדעה הראשונה לחיפ' מדעת היר"א, משא"כ שם שהתקין בדעה הראשונה בהג' בסי' בשבת, וי"א דהוא בעל העיטור מפרש דבלא הגיע לחינוך איירי. ובהא הלכה כ"א, וכנראה בב"י דלא הביא דעת החולקת על בעל העיטור.

הלבושי שרד ביאר כוונת המג"א, דבסי' תרע"ה הביא עכ"פ הובי דעת המכשיר, וכאן הביא רק דעת הפוסל. אי"נ דבב"י בסי' תרע"ה נראה דמכסחי לדעת בעל העיטור.

ובמחצית השקל ביאר דבריו הלבושי שרד בפי' הראשון, דלשון פוסק דאמר המג"א לא דוק, אדרבה נראה שם שפוסק כדעת האוסרים דהביא ברייתם בראשונה, וידוע ודרכו של הרב בי' בשי"ע דהדעה הראשונה שהביא בשי"ע היא העיקרית בענין. אלא עיקר קושית המג"א דשם הביא בי' דעות וכאן הביא רק דעת האוסרים.

והפמ"ג (סי' תרע"ה ס"ק ג') ביאר דבעל העיטור בהל' חנוכה אזיל לעטמיה בהל' מגילה. וביאר דאע"פ שהמחבר גבי מגילה לא הוזכר דעתו, בריאה בהל' חנוכה, וצ"ע שאפשר דאפי' מאן דפליג ההם מודה בכא, משום דנר חנוכה קילא. ומ"מ כתב דנראה שאין לסמוך עליו בזה, דבמקומה הגמ' בשבת אישה ודאי מדליקה וכו' ולא חילקה בס"ל דלא שאני הכא סתם כלום ויש המואב במחבר (דס"ל למחבר עיקר כדעה קמיתא).

והמשנ"ב כתב בסי' תרע"ה (ס"ק י"ג) דלפי מה שסתם המחבר בסי' תרפ"ט א"ב משמע דלמעשה אין לסמוך שיהיה הקטן יכול להוציא בהדלקתו לגדולים.

ובסי' תרפ"ט (סי' ט) כתב - הנה לעיל בסי' תרע"ה ס"ג הביא המחבר שרש"י שם במכשיר בקטן שהגיע לחינוך שיכול להוציא אחרים בהדלקתו, וה"ה לענין קריאת המגילה. ועיניו בעיקר דינים שכתב בסתם, ודאי דבמקום הדחק שאין אנשים בקיאים במקרא מגילה יכול להוציאם קטן שהגיע לחינוך.

ומצינו דאף פוסקי ספרד נה' ברית המחבר, דערך השולחן (סי' תרע"ה ס"ק ז') כתב דלפי מ"ש הרב בית דוד סי' ת"ט וסי' תמ"א דלא קרי"מ בסתם אלא כותב הדבר שחולקת עליו בפרוש, אבל אם נקט לשון הש"ס בסתם ואח"כ כתב וי"א וכו', דעתו לפסוק כ"א ע"ש, ה"נ דעת מרן לפסוק כ"א דקטן שהגיע לחינוך מותר.

והחוקק אחריו הובחי צדק (ח"א סי' ס"א) דנשאל בענין הדלקת נרות בבית הכנסת ע"י קטן בן י"ב, והשיב דאין אכא דמורן סמכין, וקיים שהגיע לחינוך יכול להוציא, וכמ"ש ערך השולחן דבין סברת מרן, וכיון דאפי' בבית יכול להוציא אחרים כ"ש דיכול הדליק בהכנסתו, דהיא משום פרסומא ניסא ולא חובה.

אולם היר"מ פ"ב חביב (קל' ג' ס"ק) כתב דחיונין למורן בספרו הקצר דכתב בסי' תרע"ה הדליק חשו"י לא עשה כלום ואע"פ שהניחה גדול, ויש מי שאומר בקטן שהגיע לחינוך מותר עכ"ל, וכבר נודע דרכו של מרן דדעתו לקבל סכסכא שכתב סתם, ומ"ש ויש מי שאומר היינו לומר דאם הוא שעת הדחק סומכין על היחיד. ומה שגבי מגילה לא כתב מרן דעת הי"א, הוא משום דלא הוצרך לזמנו לנו סברא זו וקטן עלית בשעת הדחק, ומשום על מ"ש

העולה לדינא דברא"י שהמנהג אהר"ל בהדליק בפרסום וכעיקר הדין בזמן השי"ס, נוהגים לבטל ת"ת אפילו דרבים כדי לקיים המצוה בזמנה. אולם בחו"ל אין מבטלין ת"ת עבור זה.

